

Dinin Bir Referans Nesnesi Olarak Güvenlikleştirilmesi: El-Kaide Örneği

Selim KURT* & Vahdettin DEMİRAT**

Geliş tarihi: 25/11/2023

Kabul tarihi: 28/12/2023

Atf: Kurt, S., Demirat, V., “Dinin Bir Referans Nesnesi Olarak Güvenlikleştirilmesi: El-Kaide Örneği”, Ortadoğu Etütleri, 15-4 (2023): 293-322

DOI: 10.47932/ortetut.1397497

Öz: Soğuk Savaş sonrası dünyada çeşitlenen aktör ve tehdit yelpazesıyla genişleyen yeni güvenlik alanını açıklama amacıyla ortaya çıkan teorilerden biri de güvenlikleştirme teorisidir. Güvenlikleştirme teorisinin alt sektörlerinden biri olan toplumsal güvenlik, din konusunu da tehdit altında olan referans nesnelereinden biri olarak incelemektedir. Toplumsal güvenlik dinin aşırılıkçı yorumlarını yapan ve bunu terörün nedeni hâline getirenlerin temel endişesinin, inandıkları dinin tamamen yok olmasından daha çok, içeriğinin değiştirilmesi olduğunu iddia etmektedir. Böyle bir durumda topluluk üyeleri inançlarına yönelik varoluşsal bir tehdidin varlığından söz ederek dini savunmak için harekete geçebilmektedirler. Bu durumun en güzel örneklerinden biri el-Kaide terör örgütüdür. Örgütün ideologları varoluşsal bir tehdit olarak algıladıkları dinin içeriğinin değiştirilmesini (yani orijinalinden kopuşunu), uyguladıkları şiddetin gerekçesi olarak sunarak gerçekleştirdikleri şiddet eylemlerini meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Bu noktada çalışmada cevabı aranan soru; el-Kaide örneğinde dinin orijinal hâlinin değiştirilmesinin, örgüt tarafından uygulanan terör şiddetine bir gerekçe olarak sunulup sunulmadığının analizidir. Bu çerçevede, el-Kaide özelinde, örgütün ideolog ve liderleri tarafından yapılan açıklamalardan yola çıkarak dinin içeriğinin değiştirilmesinin uygulanan terör şiddetinin temel gerekçelerinden biri olarak ön plana çıktığı görölmüştür.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Dini Terörizm, El-Kaide, Güvenlikleştirme, Toplumsal Güvenlik.

* Selim Kurt: Doçent Doktor, Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, selim.kurt@giresun.edu.tr. ORCID: 0000-0002-0462-5791.

** Vahdettin Demirat: Yüksek Lisans Öğrencisi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, vahdettindemirat@gmail.com. ORCID: 0009-0007-5657-8361.

Securitization of Religion as a Referent Object: The Case of Al-Qaeda

Selim KURT* & Vahdettin DEMİRAT**

Received: 25/11/2023

Accepted: 28/12/2023

Citation: Kurt, S., Demirat, V., “Securitization of Religion as a Referent Object: The Case of Al-Qaeda”, *Middle Eastern Studies*, 15-4 (2023): 293-322

DOI: 10.47932/ortetut.1397497

Abstract: Securitization is one of the theories that emerged to explain the new security area that expanded with the diversified actors and threats in the post-Cold War world. Societal security, which is one of the sub-sectors of securitization theory, examines religion as one of the referent objects under threat. Societal security claims that the main concern of those who make extremist interpretations of religion and turn it into a cause of terrorism is to change the content of the religion they believe in rather than completely disappear from it. In such a situation, community members may take action to defend the religion by mentioning the existence of an existential threat to their beliefs. One of the best examples of this situation is the Al-Qaeda terrorist organization. The ideologues of the organization tried to legitimize their acts of violence by presenting the change in the content of religion (i.e., breaking away from the original version), which they perceived as an existential threat, as the justification for the violence they committed. At this point, the question sought to be answered in the study is the analysis of whether changing the original form of religion in the case of Al-Qaeda is presented by the organization as a justification for the terrorist violence they commit. In this context, in the case of Al-Qaeda, based on the statements made by the ideologists and leaders of the organization, it can be said that changing the content of religion comes to the fore as one of the main reasons for the terrorist violence.

Keywords: Terrorism, Religious Terrorism, Al-Qaeda, Securitization, Societal Security.

* Selim Kurt: Associate Professor, Giresun University-TR, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations,, selim.kurt@giresun.edu.tr. ORCID: 0000-0002-0462-5791.

** Vahdettin Demirat: Graduate Student, Giresun University-TR, Institute of Social Sciences, Department of International Relations,vahdettindemirat@gmail.com. ORCID: 0009-0007-5657-8361.

الأمننة في سياق الدين كمرجعية: القاعدة إنموذجا

وحد الدين دميرات** & سليم كورت *

تاريخ الاستلام: 2023/11/25 تاريخ القبول: 2023/11/28

اقتباس: كورت، س.، دميرات، و.، «الأمننة في سياق الدين كمرجعية: القاعدة إنموذجا»، دراسات الشرق الأوسط 293-322 (2023): 4-15

معرف الغرض الرقمي: 10.47932/ortetut.1397497

الملخص

إن إحدى النظريات التي ظهرت لشرح المجال الأمني الجديد الذي توسع مع مجموعة كبيرة ومتنوعة من الجهات الفاعلة والتهديدات في فترة ما بعد الحرب الباردة هي نظرية الأمننة. كما أن الأمن الاجتماعي الذي يعتبر إحدى القطاعات الفرعية لنظرية الأمننة، يدرس مسألة الدين باعتبارها واحدة من المواضيع المرجعية المعرضة للتهديد. ويزعم الأمن الاجتماعي أن القلق الأساسي لمن يقدمون تفسيرات منطرفة للدين وبحولونها إلى سبب للإرهاب، إنما هو تغيير محتوى الدين الذي يؤمنون به، وليس تدمير هذا الدين بالكامل. وفي مثل هذه الحالة، ربما يقوم أفراد المجتمع باتخاذ إجراءات للدفاع عن دينهم من خلال الاعتقاد بأن هناك تهديدا وجوديا لمعتقداتهم. وأحد أفضل الأمثلة على هذا الوضع هو تنظيم القاعدة الإرهابي. لقد حاول منظرو هذا التنظيم إضفاء الشرعية على أعمال العنف التي يرتكبوها من خلال تقديم التغيير في محتوى الدين (أي الابتعاد عن أصوله) الذي اعتبروه تهديدا وجوديا، كمبرر للعنف الذي يرتكبونه. وفي هذه النقطة، إن ما يحاول هذا المقال الإجابة عنه هو، تحليل نموذج تنظيم القاعدة وما إذا كان تغيير المحتوى الأصلي للدين يتم تقديمه كمبرر للعنف الإرهابي الذي يمارسه التنظيم أم لا. وفي هذا الإطار، وفي نموذج القاعدة، واستنادا إلى التصريحات الصادرة من منظري وقيادات التنظيم، فقد لوحظ أن تغيير مضمون الدين قد برز إلى الواجهة كأحد المبررات الرئيسية للعنف الإرهابي.

الكلمات المفتاحية: الإرهاب، الإرهاب الديني، القاعدة، الأمننة، الأمن الاجتماعي.

* سليم كورت: أستاذ مشارك، جامعة غيسون، كلية العلوم الاقتصادية والإدارية، قسم العلاقات الدولية،

selim.kurt@giresun.edu.tr

رقم أوركيد: 0000-0002-0462-5791

** وحد الدين دميرات: طالب ماجستير، جامعة غيسون، معهد العلوم الاجتماعية، قسم العلاقات الدولية،

vahdettindemirat@gmail.com

رقم أوركيد: 0009-0007-5657-8361

Giriş

El-Kaide terör örgütünün ideolojik alt yapısının oluşturulması hususunda özellikle Abdullah Azzam'ın fikirlerinin etkili olduğu,¹ bunların dillendirilmesi ve uygulanması noktasında da örgütün önde gelen liderleri olan Usame bin Ladin ile Eymen ez-Zevahiri'nin isimlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Örgüt üzerinde önemli derecede etkisi olan bu isimlerin düşünceleri de büyük ölçüde, İslam'ın köktenci (Selefi) yorumlarına dayanmaktadır. Selefilige göre de İslamiyet'in altın çağı Hz. Muhammed ile Halifeler döneminde-dir. Bunun ardından, İslamiyet'in orijinalinden uzaklaşmaya başladığını iddia etmektedirler. Söz konusu ideologlar bu durumu bir tehdit olarak sunacak bir dil kullanmışlardır. Başka bir deyişle bahsi geçenlerin söz konusu iddiaları, söz-eylemsel olarak inşa ederek² güvenikleştirdikleri ve buna dayalı olarak da uyguladıkları şiddetin temeli hâline getirdikleri söylenebilir. Bu da uygulanan şiddete gerekçe ve meşruiyet sunmaktadır.

Bu durumu anlamlandırma hususunda ise Soğuk Savaş sonrası dünyadaki yeni güvenlik ortamını yorumlama amacıyla ortaya çıkan "güvenikleştirme teorisi" karşımıza çıkmaktadır. Sektörel bir bakış açısına sahip olan söz konusu teorinin alt sektörlerinden biri ise toplumsal güveniktir. Toplumsal güvenlik çerçevesinde tehdit altında olduğu iddia edilen referans nesnelere-den biri ise dindir. Dinlerin de tıpkı kimlik grupları gibi kendi kendini devam ettiren biz-kimlikleri olmaları ve aynı zamanda resmi hâle getirilmiş otorite ve kural yapmayı da içeren kurumsal yapılarının dahi bulunması nedeniyle güvenikleştirmenin konusu olabileceğine işaret edilmektedir. Diğer taraftan

1 Abdullah Azzam ile Usame Bin Ladin arasında cihadın yürütülme şekli hususunda görüş farklılıkları bulunduğu iddialarına karşın karşın (Bkz. Thomas Hegghammer, "The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad," *International Security* 35, no. 3 (Winter 2010/11), 75-77.), ideolojik seviyede örgütün Azzam'ın düşüncelerinden önemli bir ölçüde etkilendiği genel olarak kabul görmektedir. Bu husustaki çalışmalardan bazıları için bkz. Asaf Maliach, "Bin Ladin, Palestine and al-Qa'ida's Operational Strategy," *Middle Eastern Studies* 44, no. 3 (May, 2008), 355., Thomas Hegghammer, "The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad," *International Security* 35, no. 3 (Winter 2010/11), 86., Youssef Aboul-Enein, "The Late Sheikh Abdullah Azzam's Books: Part 2: Remedy for Muslim Victimization," *The Combating Terrorism Center United States Military Academy West Point*, Son erişim: 16 Aralık 2023, https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2010/06/Azzam_part_2.pdf. and Shane Drennan, "Constructing Takfir: From 'Abdullah 'Azzam to Djamel Zitouni," *CTC Sentinel* 1, no. 7 (June 2008). Son erişim: 16 Aralık 2023, <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2010/06/Vol1Iss7-Art61.pdf>.

2 Waever "Güvenlik nedir?" sorusuna, dil teorisinin de yardımıyla, güvenlik bir "söz-eylem"dir şeklinde cevap vermektedir. Söz-eylemsel olarak güvenliğin kendisi gerçek bir duruma işaret etmemekte, esasen telaffuz edilmesi ona varlık kazandırmaktadır. Diğer bir ifade ile bir devlet ya da kurum adına söz söylemeye ya da eylemde bulunmaya yetkili olan bir kişi güvenliği dile getirerek, özel bir alana hareket etmekte ve böylelikle güvenliğe yönelik tehdidi durdurmak için ne gerekliyse onu talep etme hakkına da sahip olmaktadır. Bkz. Ole Waever, "Securitization and desecuritization," içinde *On Security*, ed. R. D. Lipschutz, (New York: Columbia University Press, 1995), 54-55.

dinsel alandaki güvenikleştirmede, dinsel grupların güvenikleştirme gerekçelerinin, kimliksel grupların aksine, inandıkları dinin tamamen yok olmasından daha çok, içeriğinin değiştirilmesi korkusu olduğuna işaret edilmektedir.

Bu noktada çalışmada, David C. Rapoport tarafından dördüncü terör dalgası olarak tanımlanan dini dalgada³ yer alan terör örgütlerinin en önemli temsilcisi olan el-Kaide'nin de benzer bir saikle hareket edip etmediği araştırılmıştır. Bu iddia, teorik düzeyde, el-Kaide'nin ideolog ve liderlerinin söylemleri üzerinden söz-eylemsel olarak delillendirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle de konu, güvenikleştirmenin söz-eylemsel bir süreç olduğunu belirten ve toplumsal güvenlik çerçevesinde dini bir referans nesnesi olarak tanımlayan ve buna yönelik temel tehdidin de dinin yok olmasından daha çok onun orijinal hâlinin değiştirilmesi endişesi olduğunu iddia eden Ole Wæver'in güvenikleştirme anlayışı çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öncelikle kısaca güvenikleştirme teorisinden söz edildikten sonra toplumsal güvenlik çerçevesinde dine bakış hususu ele alınarak çalışmanın kuramsal çerçevesi çizilmiş, ardından da el-Kaide'nin önde gelen ideolog ve liderleri tarafından dinin ne şekilde güvenikleştirilmeye çalışılarak uygulanan terör şiddetinin nedeni ve meşruiyet gerekçesi hâline getirildiği aktörlerin söylemlerine dayalı olarak analiz edilmiştir.

Güvenikleştirme Teorisi ve Bir Referans Nesnesi Olarak Din

Güvenikleştirme Teorisi

Güvenikleştirme teorisi Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte “güvenlik çalışmaları” disiplininin kapsamının kuvvet kullanımı ya da kullanma tehdidinin ötesine de geçerek devlet dışı aktörleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiği fikrine dayanmaktadır. Güvenikleştirme, büyük ölçüde Kopenhag Okulu'nun önde gelen temsilcilerinden olan Barry Buzan ve Ole Wæver tarafından formüle edilmiştir.⁴ Güvenikleştirmenin uluslararası ilişkiler literatürüne ilk girişi ise 1990'lı yılların ortasında Ole Wæver'in çalışmalarıyla olmuş ve *Security: A New Framework for Analysis* adlı kitabın 1998 yılında yayımlanmasıyla tam manasıyla çerçevesi çizilmiştir.⁵

3 Terörizmin tarihsel süreçte gelişimini açıklamaya yönelik en önemli çabalardan biri David C. Rapoport'un “Dalga Teorisi”dir. Rapoport “The Four Waves of Rebel Terror and September 11” adlı eserinde dört dalgaya ayırdığı modern terörizmin son dalgası olarak nitelendirdiği “dini dalga”da İslam dininin önemli bir rol oynadığını ve bu dalganın en önemli terör örgütünün El-Kaide olduğunu dile getirmiştir. Bkz. David Rapoport, “The Four Waves of Rebel Terror and September 11.” *Anthropoetics* 8, no. 1, Son erişim 16 Aralık 2023, <http://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/>.

4 Sinem Akgül-Açıkmeşe, “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenikleştirme,” içinde Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler, ed. Evren Balta, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 250. ve Michael C. Williams, “Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics,” *International Studies Quarterly* 47, no. 4 (2003), 511.

5 Matt McDonald, “Securitization and the Construction of Security,” *European Journal of International*

Güvenlikleştirme kuramcıları güvenlik gündeminin farklı tehditlere de açılmasını önermektedirler. Güvenlik çalışmalarının özünün sadece savaş, güç ya da onlarla bağlantılı meseleler olmasını eleştirerek referans nesnesine yönelik tehditleri araştırarak ve askerî olduğu kadar askerî olmayan tehditleri de güvenikleştirerek yeni ve daha radikal bir güvenlik çalışması anlayışı inşa etmeye çalışmışlardır.⁶ Bu çerçevede Buzan, askerî alandan başlattığı güvenlik tartışmasını politik, ekonomik, çevresel ve toplumsal sektörlere genişletmiştir. Bu mantık açıkça güvenliğin askerî sahadan başladığını ancak artan bir şekilde bu yeni sektörlere doğru kaydığını ima etmektedir.⁷ Bu bakış açısından güvenikleştirme teorisinin uyarladığı sektörel yaklaşım incelendiğinde A'dan Z'ye her şeyin tehdit olarak inşa edilebileceği görülmektedir.⁸

Waever “bir şeyi gerçek anlamda güvenlik problemi yapan nedir?” sorusuna, bir devletin egemenliğini ve bağımsızlığını tehdit eden ve onu kendi kendini yönetme kapasitesinden mahrum eden olayların güvenlik problemi olduğu cevabını vermiştir. Bu nedenle böyle bir tehdide maksimum çabanın harekete geçirilmesiyle cevap verilmelidir.⁹ Bu çerçevede bahsi geçen tehditlerin özel doğası, onlarla mücadele için olağanüstü tedbirlerin kullanımını gerektirmektedir. Güvenliğin uygulanması güç kullanımının meşrulaştırılmasında anahtar bir rol oynamaktadır ancak daha genel olarak bu uygulama varoluşsal tehditlerle mücadele adına harekete geçmek veya özel önlemler almak için devlete bir yol açmaktadır.¹⁰

Bir gelişmenin güvenlik problemi olarak adlandırılması yetkisi ise devlet (ya da öyle hareket eden bir örgüt) ve onun elitlerine verilen bir ayrıcalıktır. Gücü ellerinde tutanlar her zaman güvenikleştirme teorisini bir konu üzerinde kontrol elde etmek için kullanmaya çalışmışlardır. Yani bir mesele elitler tarafından öyle olduğu ifade edildiği için güvenlik problemine dönüşmektedir. Bu çerçevede Waever “güvenlik nedir?” sorusuna, dil teorisinin de yardımıyla, güvenlik bir “söz-eylem”dir cevabını vermiştir. Söz-eylemsel olarak güvenliğin kendisi gerçek bir duruma işaret etmemekte, esasen telaffuz edilmesi ona varlık kazandırmaktadır. Diğer bir ifade ile bir devlet yetkilisi güvenliği dile getirerek özel bir alana hareket etmekte ve böylelikle güvenliğe yönelik tehdidi durdurmak için ne gerekliyse onu talep etme hakkına da sahip olmak-

Relations 14, no. 4, (2008), 5.

6 Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, Inc., 1998, 4.

7 Waever, “Securitization and desecuritization,” 52.

8 Sinem Akgül-Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri,” *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 8, no. 30 (2011), 59. 43-73.

9 Waever, “Securitization and desecuritization,” 54.

10 Buzan, Waever ve de Wilde, *Security...*, 21-22.

tadır.¹¹ Bu bağlamda güvenikleştirme teorisine göre bir şey kendisini güvenliğin söylemsel politikası yoluyla bir güvenlik problemi hâline getirmektedir. Bu nedenle esasen hiçbir mesele güvenlik problemi değildir güvenlik dilsel olarak ifade edilmiş bir vakiyedir.¹²

Güvenliğin kelime anlamına dayanan bir analiz, diğerlerinden daha önemli olması ve öncelikli olarak ele alınması zarureti nedeniyle bir meselenin “güvenlik problemi” olarak tayin edilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu nedenle bir meselenin güvenlik problemi olarak değerlendirilmesi için meselenin varoluşsal bir tehditten kaynaklanması gerekmektedir. Böylece aktör, oyunun normal politik kurallarını kırarak bu meseleyle olağandışı tedbirlerle başa çıkmak için bir hak talep etmektedir. Bu çerçevede, bir tehdidin gerçek manada varoluşsal bir tehdit olmamasına rağmen “söz-eylem” yoluyla öyle sunularak bir güvenlik problemine dönüşmesi nedeniyle güvenliğin kendi kendine göndermede bulunan bir kavram olduğu söylenebilir. Bu nedenle güvenikleştirmenin kesin kriteri varoluşsal bir tehdidin öznelarası olarak kurgulanmasıdır. Varoluşsal bir tehdidin hayatiyetine ve öncelikliğine ilişkin bir tartışma ortaya çıktığında, güvenikleştirici aktör aksi takdirde bağlı olacağı prosedürler ve kurallardan özgür olacaktır ki bu durumda güvenikleştirmeden söz edilebilir. Diğer taraftan bir şeyin, herhangi bir referans nesnesine, varoluşsal bir tehdit olarak sunulması durumu, güvenikleştirme için yeterli değildir bu “güvenikleştirme girişimi” olarak tanımlanmaktadır. Bir mesele ancak hitap edilen kitle öyle olduğunu kabul ettiğinde güvenikleştirilmiş olur.¹³

Bu çerçevede güvenikleştirmenin üç önemli bileşeni vardır: Bir nesnenin varlığına yönelik tehdit, söz konusu tehdidin politik elitlerce “söz-eylemsel” bir süreçle devletin politik gündemine sokularak onunla mücadele için acil önlemler talep edilmesi ve dinleyici kitlenin mevcudiyete dair tehdit iddiasını kabul edip acil önlemleri onaylaması.¹⁴

Diğer taraftan esasen güvenlik ve güvensizlik ikili bir zıtlık değildir. Güvenlik hâli bir güvenlik probleminin olduğu ancak buna karşı gerekli tedbirlerin alındığı bir durumu tanımlarken güvensizlik hâlinde ise mevcut bir güvenlik probleminin karşı alınan bir önlem bulunmamaktadır. Ancak her iki durumda da ortada bir güvenlik problemi bulunmaktadır. Bu nedenle ortada bir güvenlik problemi olmadığında durumu güvenlik terimiyle tanımlamanın bir mantığı da yoktur. Bu çerçevede bir problemin güvenlik tabiri ile tanımlanmasıyla onun siyasal olarak üstesinden gelinemeyeceği gibi tersine bu problemin

11 Waever, “Securitization and desecuritization,” 54-55.

12 Thierry Balzacq, “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context,” *European Journal of International Relations* 11, no. 2 (2005), 176-177. 171-201.

13 Buzan, Waever ve de Wilde, *Security...*, 24-25.

14 Akgül-Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi?,” 61.

üstesinden gelinmesinin tek yolu, belki de bu tabiri kullanmaktan kaçınmaktır.¹⁵ Bu nedenle Kopenhag Okulu, sorunları güvenlik sorunu olmaktan çıkarak normal politik süreçler aracılığıyla dile getirmek ve çözmek için nedenler ortaya koymaktadır. Bu çerçevede okul, güvenliğin devletin bekası ile ilgili konularla sınırlı tutulmasını, diğer konuların ise güvenlikleştirilmemesini ve normal siyasal süreçler içinde tartışılarak çözümlenmesini önermektedir. Çünkü tüm tehditlerin güvenleştirilerek güvenliğin genişletilmesi hâlinde güvenlik sarmalının başka konularda da çözümü zorlaştıracağı ve şiddet içeren yöntemlerin diğer sorunların çözümünde de kullanılmaya başlanacağı endişesi hâkimdir.¹⁶

Bu noktada Kopenhag Okulu tarafından güvenlik terminolojisine kazandırılan ve “güvenlik dışılaştırma” olarak da ifade edilen kavram, güvenlikleştirmenin anti-tezi olarak nitelendirilebilir. Güvenlikleştirme kuramcılarının göre esasen bir hususun güvenlik meselesi olarak sınıflandırılması ya da güvenlikleştirilmesi normal politik sürecin başarısızlığı olarak görülmektedir. Güvenlik dışılaştırma ise daha önce tehdit olarak görülen bir hususun artık tehdit olmaktan çıkarılmasıdır. Böylelikle önceden tehdit olarak algılanan bir konunun güvenlikleştirme süreci sonunda kazandığı özel konum sonlandırılmakta ve bu şekilde anılan tehdidin ortadan kaldırılması için talep edilen olağanüstü önlemler geçersiz kılınarak konunun normalleşmesi ve politik süreçte müzakereler yoluyla çözümlenmesinin önü açılmaktadır.¹⁷

Bir Referans Nesnesi Olarak Din

Din, toplumsal güvenlik kapsamında tanımlanan referans nesnelere biridir. Dini topluluklar, kendi kendini devam ettiren önemli biz-kimlikleri ve gruplar olduklarından ve aynı zamanda resmi hale getirilmiş otorite ve kural yapmayı da içeren kurumsal yapıları dahi bulunduğu toplumsal güvenlik için referans nesnesi olabilirler. Bu nedenle, dinler bazı yönlerden devlet gibidir ve siyasi sektörle de bağlantılıdır. İnanca yönelik tehditler nedeniyle gerçek bir çatışma başladığında, grupların biz ve onlar bakış açısına göre hareket edecekleri, üyelerini düşman tehdidine karşı koruyacakları ve sosyal grubun uyumuyla ilgili endişe duyacakları toplumsal ve askerî güvenlik meselelerine benzer bir süreç bu alanda da işlemeye başlamaktadır. Ancak sadece bu şe-

15 Waever, “Securitization and desecuritization,” 56.

16 Pınar Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları,” *Stratejik Araştırmalar* 8, no. 14 (2010), 83.

17 McDonald, “Securitization and the Construction of Security,” 6. ve Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emeklier, “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm,” içinde *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, ed. Atilla Sandıklı, (İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 2012), 54.

kilde toplumsal güvenlik dinamiklerini çaljšmak dini, topluluğa indirgeyerek inanç boyutunu dışlayacağı için olayın özünden uzaklaşmamıza neden olacaktır. Çünkü din sadece sosyal grupların değil inanç topluluklarının oluşumunu da incelediği için, inançsal bir boyuta da sahiptir ve bu nedenle de her iki boyutun da aynı seviyede ele alınması gerekmektedir.¹⁸

Waever dindar bir kişinin en büyük kaygısının inancını sürdürmek ve kuruluşu aramak olduğuna işaret etmekte ve inançlarına göre yaşama arayışında olan “kararlı” inananların, ister laiklik ve modernlik ister askerî harekât olsun, algılanan bir tehditten onu korumak için aşırı çaba göstereceklerine dikkat çekmektedir. Bu noktada dindar grupların dinin kendisinin ciddi bir tehdit altında olduğunu düşündüklerinde, tehdide karşı radikal önlemler almak anlamına gelse bile en sert önlemleri dahi alma konusunda haklı oldukları kabullünden hareket ettiklerini ifade etmektedir.¹⁹

Diğer taraftan dinin referans nesnesi olduğu bir güvenikleştirme sürecinde, tehdidin, ilk etapta dinsel topluluğun varlığına yönelik olmadığı aslında inancın varlığına yönelik bir tehlike oluşturduğu kabul edilmektedir.²⁰ İnancın savunulması manasındaki dini güvenlikle dini topluluğun savunulması arasındaki bu fark hem teorik hem de pratik açıdan önemlidir. Köktencilikle ilgili yapılan çalışmalarda tüm büyük dinlerde bazı önemli benzerlikler ve farklılıklar keşfedilse de esasen savunulan şeyin topluluğun kendisi olmadığı, inanca yönelik tehdit olduğu iddia edilmektedir. Köktencilerin tipik endişesi, dinin niceliksel devamı veya bir kişinin kendisini Hristiyan veya Müslüman olarak ifade etme olasılığı değildir dinin gerçek versiyonunun sulandırılmasıdır. Böyle bir durumda topluluk mevcut hâliyle varlığını sürdürse de yanlış yola sapmıştır.²¹

Bu noktada ise dinin köktenci yorumları karşımıza çıkmaktadır ki esasen “köktencilik” büyük ölçüde bir güvenlik eylemidir. Köktencilere göre inanca yönelik saldırı o kadar ciddidir ki engellemek için sadece dini karşı önlemler alınması yeterli olmayacaktır. Savunma için en güçlü araçlar benimsenmelidir. Böylece köktenci gruplar, çok sayıdaki yanlış yönlendirilmiş “inançlılarla”, doğru versiyonu kurtarmak için gerçekleştirilmesi gereken dramatik eylem arasında bir ayırım yapmaktadırlar. Görüldüğü üzere dinde de güçlü bir güvenikleştirme mantığı mevcuttur. Gerçek bir çatışma başladığında, toplumsal (ve askerî) güvenlik meselelerine benzer dinamikler dini alanda da işlemeye

18 Ole Waever, “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi,” *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5, no. 18 (2008), 165-167.

19 Ole Waever, “Fear and Faith: Religion as an International Security Issue,” Son erişim: 12 Eylül 2023, <https://kb.osu.edu/handle/1811/30197>.

20 Waever, “Toplumsal Güvenliğin,” 165.

21 Waever, “Toplumsal Güvenliğin,” 166.

başlamaktadır. Gruplar “biz” ve “onlar” bakış açısına göre hareket etmekte, üyelerini düşmanlardan gelecek tehdide karşı korumakta ve sosyal grubun uyumuyla ilgili endişe duymaktadırlar. Dini pratik, sosyal grupların ve inançlılar topluluğunun oluşmasını içermektedir. Ancak dinin, dinsel olduğu durum bu değildir ve sadece toplumsal güvenlik dinamiklerini çalışmak; dini, topluluğa indirgeyecek ve doğaüstü öğeyi dışlayacaktır. Bu nedenle dinin topluluk boyutunun ötesinde inanç boyutunun daha öncelikli olduğu söylenebilir.²²

Ayrıca güvenikleştirme teorisinin önde gelen kuramcılarından olan Ole Waever “güvenlik nedir?” sorusuna, dil teorisinin de yardımıyla, güvenlik bir “söz-eylem”dir şeklinde cevap vermektedir.²³ Yani tehditler kümesi içerisinde yer alan bir meselenin dile getirilmesi esasen onu güvenlik gündemine taşımakta ve diğerlerinden daha önemli olduğu manasında varoluşsal bir tehdit olarak güvenikleştirilmesine giden yolu açmaktadır. Bu noktada Buzan ve diğerleri dini kimlik, genellikle, dini topluluk adına konuşabildiğini iddia eden bazı resmi veya yarı resmi liderlere (bu iddia son derece tartışmalı olsa da) karşılık gelir diyerek esasen Waever’ın yukarıda bahsettiği duruma işaret etmektedir. Bu noktada kendisini o din adına söz söylemeye ve hareket etmeye yetkili gören “elitler”in, tehditlerin güvenikleştirme sürecine dâhil edilmesinde önemli bir rol oynadıkları söylenebilir. Güvenikleştirme teorisinde de belirtildiği üzere, bu onlara tanınmış bir ayrıcalıktır.²⁴ Diğer taraftan Buzan ve diğerleri çoğu durumda dinsel gruplar içinde genel olarak kabul edilen sıkı bir hiyerarşi olmadığını; bu nedenle çeşitli yerel grupların -örneğin Mısır’daki köktendinciler gibi- tüm Müslümanlar adına kendi çağrılarını yapabildiklerini, Batı’ya ve onun yerel uşaklarına karşı güvenlik eylemlerini harekete geçirebildiklerini belirtmektedir.²⁵

Diğer taraftan Waever, dinin farklı çatışma türlerinden ayırt edilmesinin önemine de işaret etmektedir. Örneğin etnik çatışmalar dini çatışma olarak tanımlanmamalıdır. Böyle bir uygulama nedeniyle eski Yugoslavya’da büyük ölçüde etnik temelli olan çatışmalar, dini çatışma örneği olarak sunulabilmektedir. Genellikle Hırvatların Katolik, Sırpaların Ortodoks ve Bosnalılar ile Kosovalıların ise Müslüman olmaları dolayısıyla, bu gruplar arasında başka türlü bir ayırım yapmak zor olduğundan, çatışmanın sebebinin din olduğu düşünülmüştür. Ancak bu durum yanıltıcıdır çünkü eski Yugoslavya’daki çatışmalarda taraflar birbirlerini dini inançlarından daha ziyade etnik kimliklerini gerekçe göstererek katletmişlerdir.²⁶ Bu nedenle dini çatışma olarak sunulan

22 Waever, “Toplumsal Güvenliğin,” 166-167

23 Waever, “Securitization and desecuritization,” 54-55.

24 Buzan, Waever ve de Wilde, Security..., 124.

25 Buzan, Waever ve de Wilde, Security..., 124.

26 Waever, “Toplumsal Güvenliğin,” 167.

olayların gerçekten bu şekilde olup olmadıklarının anlaşılabilmesi için daha yakından incelenmeleri gerekmektedir.

Görüldüğü üzere dini alanda da güçlü bir güvenlikleştirme mantığı mevcuttur. Ancak güvenlikleştirme süreci daha çok inancın içeriğinin değiştirilmesi noktasından yola çıkmakta ve bu düşüncenin grup içerisinde harekete geçirdiği köktenci mantık, dinin “orijinal hâli” olarak kabul ettikleri şeyi korumak için harekete geçmektedirler. Bu da tehditle mücadele adına şiddet içeren olağanüstü önlemlerin alınmasının yolunu açar ki bu durum dini inancı uğrana siyasal şiddet (terörizm) uygulayan gruplarda net bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

Dinin Güvenlikleştirilmesi: El-Kaide Örneği

Esasen devletler etraflarında pek çok tehdidin bulunduğu bir ortamda varlıklarını devam ettirmektedirler. Ancak bu tehditlerden bazıları ön plana çıkarılıp bunlarla mücadele için aksiyon alınırken bazıları da, önemli olsalar dahi, ikinci plana itilmektedir. Güvenlikleştirme teorisine göre bunu yapma yetkisi devlet (ve benzer kurumsal yapıya sahip organizasyonlar) adına söz söylemeye ve hareket etmeye yetkili politik elitlere aittir. Yani bir mesele politik elitler öyle olduğunu iddia ettiği için diğerlerinin içerisinde sınırlanarak önlem alınması ve mücadele edilmesi gereken süper bir tehdide (teorinin tanımlamasıyla; varoluşsal bir tehdide) dönüşmektedir. Bu noktada Ole Waever’in de ifade ettiği üzere güvenlik esasen bir “söz-eylem”dir. Söz-eylemsel olarak güvenliğin kendisi gerçek bir duruma işaret etmemekte, esasen telafuz edilmesi ona varlık kazandırmaktadır. Diğer bir ifade ile bir devlet yetkilisi güvenliği dile getirerek özel bir alana hareket etmekte ve böylelikle güvenliğe yönelik tehdidi durdurmak için ne gerekliyse onu talep etme hakkına da sahip olmaktadır.²⁷

Bu noktadan hareketle dinin radikal yorumlarını yapan el-Kaide’nin öncülük ettiği radikal dini hareketlerin ideologları da söz-eylemsel olarak tehditleri inşa ederek onlarla mücadele için hem onay almakta hem de gerekçelerini ve kullandıkları yöntemleri meşru hâle getirmektedirler. Yani konunun güvenlikleştirilerek, terörizm manasındaki siyasal şiddetin uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu çerçevede bu bölümde, el-Kaide’nin fikirsiz altyapısının oluşumunda önemli rol oynayan üç ismin (Abdullah Azzam, Usame bin Ladin ve Eymen ez-Zevahiri) söz-eylemsel olarak güvenlikleştirme sürecinde oynadıkları rol ortaya konulmaya çalışılmıştır. Esasen örgütü ideolojik olarak etkileyen ve liderlik eden farklı isimler bulunsa da, bu üç ismi çalışmamızın konusu yapan ayırt edici özellikleri bulunmaktadır. Öncelikle Azzam,

²⁷ Waever, “Securitization”, 54-55.

Afganistan'daki savaşta yabancı savaşçı seferberliğine liderlik etmenin yanı sıra hayatı ve çalışmalarıyla, Usame bin Ladin'in el-Kaidesi'nden Müslüman dünyasındaki sıradan cihatçı örgütlere kadar günümüzün cihatçı nesillerini etkilemiş ve motive etmiştir. Ayrıca Thomas Hegghammer'ın da belirttiği üzere Azzam tüm zamanların en etkili cihat ideologlarından biridir.²⁸ Tüm bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda el-Kaide de dâhil bütün sözde İslami terör örgütlerine ilham kaynağı olduğu farz edilen Azzam'ın uygulanan terör şiddetinin gerekçesi olarak “dinin orijinal hâlinin değiştirilmesini” gösterip göstermediği söylemsel düzeyde araştırılmıştır. Diğer taraftan terör şiddetinin uygulanmasında doğrudan örgüte liderlik eden Usame bin Ladin ve Eymen ez-Zevahiri gibi isimlerin söylemleri de uygulanan terör şiddetinin gerekçesi olarak “dinin orijinal hâlinin değiştirilmesini” gösterip göstermedikleri noktasında incelenmiştir.

1980'lerin sonunda kurulan el-Kaide'nin, örgüt ideolojisinin temellerini atan ve örgütün tüm dünyada ses getiren eylemlerinin arkasındaki motivasyon kaynağı olan cihat anlayışının şekillenmesinde rol oynayan en önemli aktörün Abdullah Azzam olduğu söylenebilir. Filistin'de dünyaya gelen ve ilk gençlik yıllarında Müslüman Kardeşler hareketinin içerisinde yer alan Azzam, Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali sırasında bölgeye gelerek buradaki mücahit gruplara katılmıştır.²⁹ Eğitimli bir teolog olan Azzam, bu dönemde önemli eserler yazmış ve beyanatlar vermiştir. Bu beyanatlarında genel olarak düşünce dünyasının izlerini bulmak da mümkündür.

Bu noktada Azzam'ın fikirlerinin İslam'ın katı bir yorumunu yapan Selefîlik düşüncesine dayandığı görülmektedir. Selef, terim olarak ilim ve fazilet açısından Müslümanların önderleri sayılan ashap ve tabiin için kullanılır. Selef'in İslâm'ın ilk üç asrında yaşayanlar olduğu kabul edilmektedir. Yani Selef; Peygamberimizin de faziletlerine işaret ettiği sahâbe, tâbiîn ve etbâ-ı tâbiîn'in oluşturduğu nesillerdir. Peygamberimizin “Asırların en hayırlısı benim asırmıdır. Sonra onları takip edenler, sonra onları takip edenler” sözü de ilk üç asırdaki insanların faziletine dair güçlü bir delil olarak kabul görmektedir. Böylece ilk üç asırda yaşayan Müslümanların, Peygamberden sonra ümmetin en faziletli kesimini oluşturduğu düşünülmektedir. Bu noktada Selefînin üstünlüğünün ümmetin en hayırlısının Hz. Peygamber döneminde yaşayanlar, sonra onların ardından gelenler olduğu yolunda rivayet edilen hadise dayandığı

28 Thomas Hegghammer, *The Caravan Abdullah Azzam and the Rise of Global Jihad* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 3.

29 Tamer Kaşıkçı ve Gözde Deniz Bülbül, “Selefi-Cihadi Örgütlerin Karşılaştırmalı Analizi: El Kaide ve IŞİD Örneği,” *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 9, no. 2 (2022): 98-99. ve Hegghammer, “The Rise of Muslim Foreign Fighters,” 85-86.

kabul edilmektedir.³⁰ Selefiler, nasların (Kur'an ve sünnetin lafızları) tespit ettiği saha ve sınırı ölçü kabul ettiklerinden Kur'an ve sünnette yer almayan bir meselenin din ve itikad alanına taşınmasına genelde karşıdrlar. Onlar, Kur'an'ın yanı sıra Hz. Peygamberden sahih olarak nakledilen akideye dair bütün rivayetlere iman etmeyi gerekli görürler. Selefiyye'ye göre dinin bütün inanç ve ibadet meselelerinin naslara dayanması gerekir. Çünkü Allah, inanılması gereken hükümleri vahiyile bildirdiği gibi onları ispat ve takviye edecek aklî çıkarımlara da yine naslarda işaret etmiştir.³¹ Selef'in yolundan gidenler ayrıca bid'at ve hurafelere karşı sert eleştirileri ve cedel metodu (karşı tarafın fikrini çürütmek için benimsenen bir tartışma metodu) aleyhindeki tavırlarıyla da öne çıkmaktadırlar. Azzam'ın fikirlerinin de dinin "orijinal" hâlinin korunması ve uygulanması yönünde tavır koyan Selefilik düşüncesinden³² önemli oranda etkilendiği görülmektedir. Azzam, Selefilik düşüncesine bağlılığını şu şekilde ifade etmektedir:

Bilmiyor musun ki akılları hurafelerden kurtararak İslâm'a sayısız hizmette bulunanlar selefilerdir. Ben şunu itiraf edeyim ki; eninde sonunda lütuf Allah'a aittir. Fakat üstad Nasiruddin el-Bânî'nin düşüncelerimdeki ve akidemdeki etkisi büyüktür. Ben akide ve düşüncede de selefiyim ve İslam'ın ruhu üzerine bina edilmeyen tüm yapılar ne kadar yüksek olursa olsun, yıkılmaya mahkumdur.³³

Ayrıca Azzam "... selefilere biri de hadis hakkında kitap yazsa, kitabında sahih hadisler zikretse, sen de ona baksan ve kitabın gelecekte İslam'a ve Müslüman nesle faydalı olacağını görsen..."³⁴ şeklinde devam eden söylemlerinde de Selefiliğe bağlılığını ortaya koymaktadır. Saygı ile ilgili açıklamalarında; "İbn Teymiye ki bu selefilerin şeyhidir, hepimiz onun fetvalarını kabul ederiz."³⁵ şeklindeki açıklamasında İbn Teymiye'yi örnek vermesi ve aynı konuda Şeyh bin Baz ile sohbetinden sonra ise;

Evet ben selefiyim. Fakat ben cihad meydanlarında Selef akidesinin ticaretinin yapılmasını istemiyorum. Neden Selef akidesini siyasi bir hizip yapmak istiyorsunuz? Selef akidesi benim de akidemdir. İslâm ümmetinden yüce

30 Mahzat Tunç, "Suud Selefiyesi'nin Hadis Anlayışı," e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi 9, no. 1 (2017), 390-391.

31 Neşet Çağatay ve İbrahim Agah Çubukçu, İslam Mezhepleri Tarihi (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1976), 191.

32 "Selefiyye," İslam Ansiklopedisi, Son erişim: 05 Eylül 2023, <https://islamansiklopedisi.org.tr/selefiyye>, Itzhak Weismann, "New and Old Perspectives in the Study of Salafism," The Middle East Book Review 8, no. 1 (2017): 23. ve Scott S. Reese, "Salafi Transformations: Aden and The Changing Voices Of Religious Reform in The Interwar Indian Ocean," International Journal of Middle East Studies 44, no. 1 (2012): 71-72.

33 Abdullah Y. Azzam, Tevbe Suresi Tefsiri (İstanbul: Buruc Yayınları, 1996), 75-76.

34 Azzam, Tevbe Suresi..., 75.

35 Azzam, Tevbe Suresi..., 65.

Allah'ın nezdinde kurtuluşa ermek isteyen herkesin de akidesidir. Fakat bunu siyasi bir kalıba sokmak için ısrar etmeniz ve bu kalıba girmeyen herkesin Selefi salihin akidesinde olmadığını belirtmeniz doğru değildir. Bizler de selefi salihin akidesi üzeriniz.... Bin Baz'ın düşüncesi selefidir. Ancak hizipçi değildir. Selefi, siyasi herhangi bir hizbe dâhil değildir.³⁶

Bu yöndeki açıklamaları da İslam'ın köktenci yorumlarını yapan Selefiliğe bağlılığını ve bu düşüncüyü dünya görüşünün temeli hâline getirdiğinin itirafı niteliğindedir. Bu da Selefiliğin, teoride de belirtildiği üzere, dinin köktenci yorumlarının yapılması noktasında işlev gördüğü gerçeğini açığa vurmaktadır.

Azzam, Selefilikten esinlenen düşüncelerinin de etkisiyle, sürekli olarak dinin orijinal hâlinin korunmasını savunmuş ve aksi yöndeki çabaları ise eleştirmiştir:

Hiçbir ilmi teorinin Kur'an âyeti veya sahih olan hadisi nebevi ile çelişkiye düşmesi mümkün değildir. Çelişkiye düştüğü takdirde o teori henüz tam tespit edilmemiş demektir. Zira nice ilmi gerçek olarak kabul ettiğimiz teoriler vardır ki daha sonra o teorilerin sahipleri o teorilerden dönmüş veya onlardan sonra gelen bilginler o teorilerin hatalı olduğunu ispat etmiştir.³⁷

Azzam benzer minvaldeki açıklamalarını ise şu şekilde sürdürmektedir: "Allah'ın indirdiği kanunların dışında başka kanunlar tespit eden her yönetici Müslüman değildir, İslâm ümmetinin dışındadır".³⁸ Beyanatlarında Azzam, genel olarak, sahih hadislerin ve Allah'ın kanunlarının yani Kur'an ayetlerinin önemine vurgu yapmaktadır. Bunun nedeni olarak ise önemli olanın İslam'ın özü olduğunu belirtmektedir. Bu hususu Azzam bir sohbetinde şu şekilde ifade etmiştir:

İslâmî çalışma Abdullah oğlu Muhammed Mustafa'nın (SAV) getirdiği ölçüler doğrultusunda olmak zorundadır. İslâmî çalışmanın ruhunu Rasulullaha (SAV) ve tüm İslâm davetçilerine hitab eden şu âyet-i kerimeler belirlemiştir: "Biz seni ancak âlemlere bir rahmet olarak gönderdik." (el-Enbiya, 107) "(Sen) tüm insanlar için bir müjdeleyici ve uyarıcısın." (Sebe, 28) İşte İslâm budur. İslâm senin cemaatin, grubun veya partin değildir.³⁹

Ayrıca Azzam'ın dinin orijinal hâlinin değiştirilmeye çalışıldığına yönelik iddialarına ilişkin olarak da Napolyon döneminde Mısır'da yaşanan şu örneği nakletmektedir:

Muhammed Ali Paşa ve Rıfaa et-Tahtavi camilere, Ezher'e, dini medreselere hiç dokunmadılar. Onlar bu hâlleri ile adeta bir saati alıp içinden teker teker parçalarını çıkarıverdiler. Saatin kadranı ve dış parlaklığı kof bir şekilde

36 Azzam, Tevbe Suresi..., 77.

37 Abdullah Y. Azzam, İslam Akidesinin Özellikleri (İstanbul: Tarık Yayınları, 1991), 27.

38 Abdullah Y. Azzam, Cihad Dersleri I (İstanbul: Buruc Yayınları, 1997), 155-156.

39 Azzam, Tevbe Suresi..., 78.

kalıverdi. Fakat saat de bitmişti. Evet, bunlar bölgede İslâm'ı madde madde, parça parça çözüp kaldırdılar. İslâm'ın medeni kanun kısmını kaldırıp yerine Fransız medeni kanununu, Ceza kanunu kısmını kaldırıp yerine İtalya veya İsviçre kanununu, başka kanunlarının yerine de Alman kanununu koydular. Böylece ortaya dışardan ithal edilmiş yepyeni bir din çıkmış oldu. Evet, camiler mevcut, namazlar kılınıyor, oruçlar tutuluyor fakat insanlar öyle bir akıma kapılmışlar ki hiç haberleri yok.⁴⁰

Bu örnekte de anlaşıldığı üzere dinin değiştirilmeye çalışıldığı ve yerine adeta yeni bir din konulmaya çalışıldığına işaret etmektedir. Bu paragrafın devamındaki “Allah’ın helal ve haramını değiştirmek tehlikeli bir şeydir. Bunları yapanlara itaat, onları rab edinmektir. Çünkü egemenlik ancak Allah’ındır.”⁴¹ ifadesi ise bu durumu teyit edici bir niteliktedir.

Tekfir meselesi üzerine yapmış olduğu tespitleri madde madde sıraladıktan sonra Azzam aşağıdaki ifadesinde de dinin orijinalinin değiştirilmesine yönelik tepkisini şu şekilde belirtmektedir:

La ilahe illallah diyen, namaz kılan ve oruç tutan bir kimse Allah’ın kanunlarının dışında başka kanunlar koyduğu veya o kanunlarla hükmettiği zaman onun kâfir olacağı konusunda endişe eden zihinlere şu misali veririz; “Akşam namazı dört rekattır” diyen kimsenin hükmü nedir? Şüphesiz bu kimse kâfirdir, İslâm dininden çıkmıştır. Herhangi bir Müslüman bu kimsenin küfründen şüphe eder mi? İşte akşam namazı dört rekâttır diyen kimse ile hırsızın cezası iki ay hapistir diyen kimse arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü her iki emir de yüce Rab tarafından buyurulmuştur ve bu Yüce Allah’ın indirdiği hükümleri değiştirmektir.⁴²

Azzam, “Tevbe Suresi’nin Gölgesinde Cihad Dersleri” adlı eserinde ise “... insanlardan iki sınıf vardır ki onlar bozulduğunda bütün insanlar da bozulur. Onlar dürüst oldukları zamanda ise bütün insanlar düzelir.” şeklindeki yönetici sınıfı ve âlimleri tanımlamış ve bunlar arasında da ayırma giderek dinin orijinaline verdikleri zararı şu şekilde belirtmiştir:

...Evet. Âlimler iki sınıftır. Bunlardan biri Peygamber varisi olan âlimlerdir. Allah bunların vasıtası ile dinini muhafaza etmiştir. İşte bunlar hakkında Peygamber efendimiz (SAV); “Âlimler peygamberlerin varisleridir” buyurmuştur. Bunların ikinci sınıfı ise âyet-i kerimede belirtilen haham ve ruhbanların yolunu tutan âlimlerdir. İşte bunlar dini ifsad etmişler, onu az bir değere satmışlardır.⁴³

40 Azzam, Tevbe Suresi..., 128.

41 Azzam, Tevbe Suresi..., 128.

42 Azzam, Tevbe Suresi..., 131.

43 Azzam, Tevbe Suresi..., 145.

Azzam'ın dinin orijinal hâlinin korunması gerektiği yönündeki düşüncesini tüm dini uygulamalara ilişkin yorumlarında görmek mümkündür. Örneğin, hicri takvimin kullanılmasının vacip olduğunu belirttiği bir beyanında Azzam; “Şer’i istilahtaki haram aylar ise; Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Cemaziyelahir ile Şaban arasında bulunan Recep’tir. Bu haram ayların hürmeti kıyamet gününe kadar bakidir. Kur’an-ı Kerim ve Allah Resulü (SAV), bu haram aylara ilişmemiş, onları değiştirmemiştir.” demektedir. Devamında ise haram aylarda ne yapılması gerektiği konusunda bir dizi bilgi verdikten sonra; “İbadetler, kameri aylara bağlı olduğundan İslâm ümmetinin kendi tarihindeki bu aylara sahip çıkması ve onları değiştirmemesi gerekir. Çünkü bu ayların değiştirilmesi caiz değildir.” yönünde beyanatta bulunmuştur. Ardından da bazı âlimlerin haram ayların adını bilmediği miladi takvimi ezbere bildiklerini, bazı devletlerden örnek vererek bu devletlerin de ayların adlarını değiştirdiklerini ifade ettikten sonra; “Kısaca Allah Teâla’nın ayet-i kerimesinde beyan ettiği bu aylarla oynamak veya yerlerini değiştirmek caiz değildir çünkü ibadetler bu ayların hesabına göre yapılmaktadır.” demiştir.⁴⁴

Dinin özünün korunmasına vurgu yapan Azzam aynı zamanda İslam dünyasında Müslüman olarak görünmesine karşın dinden sapmış (mürtet) olduğunu iddia ettiği pek çok yönetim bulunduğu da işaret ederek onları da düşman listesine eklemiştir. Bu noktada Baas Partisi ile ilgili açıklamaları bu duruma bir örnek mahiyetindedir:

Baas Partisi’ne mensup olan herhangi bir kimsenin İslâm’ı sevmediği hâlde gelip bizimle bazen cuma namazı kılması onun Müslüman olduğunu göstermez. Çünkü bunlar, İslâm’ı çirkin görmekte ve İslâm’ın günümüzde tatbik olunamayacağını savunmaktadırlar. Bu düşünce onların küfrüne yeterlidir. Baas Partisi’ne mensup olan birinin Baas Partisi’nin kurucusu Hristiyan Mişel Eflak’ı dost edinmesi, onun öğretilerini alması böyle bir kişinin kâfir olduğuna hüküm vermek için yeterlidir.⁴⁵

Küresel cihat fikrinin sahibi Usame bin Ladin’in düşüncelerini de önemli oranda etkileyen Azzam, 24 Kasım 1989 tarihinde, Peşaver’in batısında iki oğluyla birlikte bir suikast sonucunda hayatını kaybetmiştir. Azzam’ın hayatını kaybetmesinin ardından 1957 yılında varlıklı bir ailenin çocuğu olarak Suudi Arabistan’ın Riyad kentinde doğan Ladin, Azzam’ın ideolojik alt yapısını oluşturduğu ve ismini zikrettiği el-Kaide örgütünü kurmuştur. Ladin, Cidde’de bulunan Abdul Aziz Üniversitesi’nde hoca olan Abdullah Azzam ile 1967 yılında bu üniversitede ekonomi okumaya başladığı dönemde tanışmıştır. Bu dönemde Ladin, Azzam’dan ders almıştır.⁴⁶

44 Azzam, *Tevbe Suresi...*, 150.

45 Azzam, *Tevbe Suresi...*, 103.

46 J.M.B. Porter, “Osama bin-Laden, Jihad, and the Sources of International Terrorism,” *Indiana International & Comparative Law Review* 13, no.3 (2003): 880-883. ve Youssef Aboul-Enein, *The Late*

El-Kaide örgütünün ideolojisinin şekillenmesinde Ladin'in de önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Özellikle cihadın küresel bir hâl almasında ve inşa edilen cihat anlayışının uygulamaya geçmesinde önemli bir rol oynadığı muhakkaktır. Bu nedenle onun görüşlerinin de konunun güvenlikleştirilmesinde önemli bir rolü vardır. El-Kaide lideri Ladin 11 Eylül saldırılarına ilişkin olarak 21 Ekim 2001 tarihinde Al-Jazeera televizyonundan Teysir Alloni ile bir röportaj gerçekleştirmiştir. Al-Jazeera'de yayımlanmayan bu röportajda Ladin, Teysir Alloni'nin sorularına şu cevapları vermiştir:

Teysir Alloni: Peki Şeyh Usame, el-Kaide'nin Arap ülkelerine yönelik stratejisi nedir? Bazı Arap Ülkeleri, New York ve Washington hadiselerinin ardında sizin olduğunuz yönündeki Amerika'nın suçlamalarına destek verdi. Bazıları da daha da ileri gitti. Bunlardan Suudi Arabistan İçişleri Bakanı, insanları sizler, uygulamalarınız ve size tabi olma hususunda uyardı. Sizin Arap ülkelerine yönelik özel bir stratejiniz var mı? Suudi Arabistan İçişleri Bakanı'nın bu açıklamalarına vereceğiniz cevap nedir? Usame bin Ladin: Bizler, şüphesiz bu ümmetin bir parçasıyız. Hedefimiz, ümmetimizin kurtuluşu, zulmün, zilletin, alçaklığın, boyun eğmişliğin ümmet üzerinden kaldırılmasını sağlamak, bu ümmete yaratan rabbinin hükümleriyle hükmedilmesi için Amerika'nın bölgedeki iş birlikçilerine dayattığı hükümleri kaldırmaktır. İçişleri Bakanı'nın sözlerinin bir kısmını işittim. Bizi direkt; ad vererek suçladı. Bizim Müslümanları tekfir ettiğimizi söyledi. Böyle bir şeyden Allah'a sığınırız. Bizler, dinden kesin olarak çıkmaya neden olan hususlardan birini, onun dinden çıkararak bir iş olduğunu bilerek işlemediği veya dinde bilinmesi zorunlu şeylerden birini inkâr etmediği sürece Müslümanları Müslüman olarak görüyoruz. Yine de genel olarak diyoruz ki, bizim tasamız Rabbimizin (Subhanehu ve Teâlâ) kitabı ve Resulullahın sünneti (SAV) altında, tek bir kelime üzerine ümmetimizin toplanması, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bizleri sahih bir hadisinde "reşit halifelik" Allah Teâlâ'nın izniyle döneceği yönünde müjdelediği gibi ümmetin bunun için hareket etmesidir.⁴⁷

Ladin'in vermiş olduğu cevapta yer alan "...bizim tasamız Rabbimizin (Subhanehu ve Teâlâ) kitabı ve Resulullahın sünneti (SAV) altında, tek bir kelime üzerine ümmetimizin toplanması..." kısımdaki temel vurgusunun da İslamiyet'in aslının korunması olduğu görülmektedir. Röportajın devamında Teysir Alloni'nin sormuş olduğu bir başka soruya Ladin'in verdiği cevap ise şu şekildedir;

Sheikh Abdullah Azzam's Books: Part III: Radical Theories on Defending Muslim Land through Jihad, Son Erişim: 28 Kasım 2023, <https://www.jstor.org/stable/resrep05602>.

47 "El Cezire'nin yayınlanmadığı Usame Bin Ladin röportajı," Çınarın Sesi, Son erişim: 16 Mayıs 2023, <https://www.cinarinsesi.com/el-cezirenin-yayinlanmadigi-usame-bin-ladin-roportaji-13837h.htm>.

Teysir Alloni: Arap ve İslam ülkelerindeki rejimler? Usame Bin Ladin: Onların hiçbiri bize zarar veremez. Ömer ya da Zeyd diyebilirsin. Hakkı tanı, ehlini bilirsin. Hakkı adamlarla bilemezsin. Allahu Teâlâ'nın kitabı bizim sabitlerimizden biridir. Tüm dünya içinden bir şeyi değiştirmek için toplansa bize zarar veremezler, kanaatimizi de değiştiremezler. Bir şey ya haktır ya batıl ya İslam'dır ya da küfür.⁴⁸

Bu soruya verilen cevapta da İslamiyet'in özünden uzaklaşmaması gereği, dinin değiştirilmesi yönündeki çabalara itiraz edilerek ifade olunmaktadır. Teysir Alloni'nin sorduğu bir diğer soruya ise Ladin şöyle cevap vermiştir;

Teysir Alloni: Samuel Huntington ve onun gibilerin, uygarlıkların çatışmasının kesin varlığına dair sözlerine ne diyorsunuz? Haçlı ve Haçlılardan bahseden sözleriniz gösteriyor ki siz de bu çatışmanın kesinliğini onaylıyorsunuz. Usame Bin Ladin: Bunda hiç şüphe yok, diyorum. Bu durum, kitapta da sünnette de sabittir. Bir mümin bu gerçekleri inkâr ederse imanı sahih olmaz. Biz, ancak Allah'ın kitabı ve Resulullah'ın (SAV) sünnetine itibar ederiz. Ancak Yahudi ve Hristiyanlar hurafelerle, saf, masum Müslüman halkı kandırmaktadır. Ve maalesef bölgedeki rejimler de onlara tabi oldu. Aynı şekilde birçok aydın da "barış, dünya barışı" gerekçesiyle aynı yolu izlemektedir. Oysa bu hurafenin hiçbir temeli yoktur.⁴⁹

Bu son soruya verilen cevapta da "Allah'ın kitabı ve Resulullah'ın (SAV) sünnetine itibar ederiz." şeklindeki ifade de diğer sorulara verilen cevaplara benzer bir mahiyettedir. Ladin aynı hususa, bir videosunun ilk dakikalarında seslendiği kitleye nasihat ederken şu şekilde değinmiştir:

Bütün Müslümanlara nasihatım; Allah'ın (Subhanehu ve Teâlâ) kitabını düşünmeleridir. O, bizim çıkış yolumuz ve çirkin olan karanlık cahiliyye çukurundan kurtarandır. Bizim ilacımız Kur'an ve sünnettendir.⁵⁰

1998 yılında Al-Jazeera TV kanalına verdiği bir röportajda muhabirin "Son olarak hedeflerinizi neler olarak görüyorsunuz? Hedefleriniz ile beraber Arap-İslam Dünyası'na genel olarak vermek istediğiniz mesajlar nelerdir?"⁵¹ sorusuna verdiği cevap ise şu şekildedir:

...Son olarak tüm Müslümanlara nasihatim, Allah Teâlâ'nın kitabını iyice tefekkür etsinler ki o bizi, karanlık asırlardan, korkunç cahiliyetten çıkarttı. İlacımız da kitap ve sünnettendir.⁵²

48 Çınarın Sesi, "El Cezire'nin yayınlanmadığı Usame Bin Ladin röportajı."

49 Çınarın Sesi, "El Cezire'nin yayınlanmadığı Usame Bin Ladin röportajı."

50 "Müslümanlara Nasihatim," İlim ve Cihad, Son erişim: 16 Mayıs 2023, <https://ilimvecihat.com/ders/839/muslumanlara-nasihetim.html>.

51 Defne Bayrak, Usame (İstanbul: Ark Kitapları, 2012), 189.

52 Bayrak, Usame, 196.

Ladin'in hem videolarda hem de Al-Jazeera TV kanalına verdiği röportajda muhabirin sormuş olduğu soruya verdiği yanıtta "Allah Teâlâ'nın kitabına ve sünnete" değinerek İslamiyet'in özünün önemine tekrar tekrar vurgu yaptığı görülmektedir. Bu da İslamiyet'in aslının korunması ve buna uygun hareket edilmesi yönündeki hassasiyetin kanıtı niteliğindedir.

Ladin'in 1997 yılında CNN muhabiri Peter Arnett ile yaptığı röportajda sorulan sorulara verdiği cevapta da dinin orijinal hâline yaptığı vurgu dikkat çekicidir:

Muhabir: Sayın bin Ladin, (sizin önderlik ettiğiniz) İslami hareket, Suudi Arabistan'da iktidara gelirse orada nasıl bir toplum yaratmaya çalışacak? Örneğin, Peygamber zamanındaki Ku'ran kurallarını uygulayacak mı? Bin Ladin: Biz eminiz ki Allah'ın (c.c) izniyle, zafer Müslümanların olacak ve Allah'ın dini Arap yarımadasında hâkim olacak. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) indirilen vahyi (şeriatı) uygulamak bizim için çok büyük bir gurur ve ümit olacak. Allah'ın şeriatını uyguladığımız zamanlarda, Allah'ın ihsanıyla çok büyük saadet ve saygı içinde yaşamıştık.⁵³

Yine Ladin'in 1998 yılında Al-Jazeera TV kanalıyla yaptığı bir röportajda muhabirin sorduğu "Son olarak hedeflerinizi neler olarak görüyorsunuz? Hedefleriniz ile beraber Arap-İslam Dünyası'na genel olarak vermek istediğiniz mesajlar nelerdir?" şeklindeki soruya verdiği cevapta; "Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar kâfirlerdir. Şeyh Muhammed bin İbrahim, Allah'ın şeriatı yerine kanun koyup, insanları mahkeme edenlerin en büyük küfre düştüklerini ve dinden çıktıklarını söylemiştir. Ve maalesef bu durum, İslam âleminde çok yayılmıştır" demiştir.⁵⁴ Devamında ise; Allah'ın indirdiğine yani Kur'an-ı Kerim ile hükmedilmesinin gerekliliğine işaret ederek onun yerine başka kanunları koyup uygulamanın insanları küfre düşürdüğünü ve dinden çıkardığını belirtmesi de dinin orijinal hâlinin korunması gerektiği yönündeki düşüncesinin bir başka tezahürü niteliğindedir.

Ladin, hükümetleri kafir ilan etmesine yönelik kendisine yapılan suçlamaya dair yapmış olduğu açıklamada ise;

Bizim bu Arap yöneticilerle sorunumuz, çözülebilir türden bir sorun değildir. Biz İslam'ın başı olan La İlahe İllallah ve enne Muhammeden Resulullah şahadetinden bahsediyoruz. Bu yöneticiler, kafirlere bağlılık göstererek koydukları kanunları geçerli kılarak ateist Birleşmiş Milletler yasalarına başvurmayı kabul ederek İslam'ın temellerini çiğnedi. Tüm bunlardan sonra soruyoruz: Bir Müslüman kalkıp da İslamiyet'in kurulması, zulmün ortadan

53 Bayrak, Usame, 143-144.

54 Bayrak, Usame, 191.

kalkması, Amerika'nın planlarının başarısız kalması için ellerinizi Karzai ile yardımlaşmaya uzatın, onun eli üzerine koyun diyebilir mi? Bu mümkün değil! Böyle bir şeyi akıl alamaz. Çünkü Karzai Amerika'nın kendisinin seçip getirdiği iş birlikçisidir. Müslümanlara karşı yardımlaşması İslam'ın on nevakızından (dinden çıkarılan sebeplerden) biri ve İslam milletinden çıkma sebebidir.⁵⁵

ifadelerini kullanmıştır. Bu bağlamda Ladin, İslam ülkelerinin başında bulunan hükûmetlerin ve yöneticilerin çeşitli alanlarda küfürlerinin sabit olduğunu belirtmekte ve bu hususlara ilişkin olarak da şu ifadeleri kullanmaktadır;

Allah'ın izin vermediği şekilde kendilerini kanun koyucu ilan etmeleri! Yerel anayasaları da uluslararası antlaşmalar da gerek yerel gerekse Arap Birliği seviyesinde kendilerine, milletvekillerine, yasama organlarına ve kamu kuruluşlarına mutlak kanun koyma yetkisi vermektedir. Bu, kâfir anayasa ve kanunların bentlerinden ve maddelerinden bilinen bir karardır. (...) Yoksa Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Birbirinden ayrı (bir sürü) rabler mi daha hayırlıdır yoksa kahhar olan bir tek Allah mı?” (Yusuf Suresi, 39). Kendi aralarındaki ve uluslararası düzeydeki kanun koyuculara itaat ediyor ve koydukları küfür kanunlarına tabi oluyorlar. Oysa Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Yoksa onların birtakım ortakları mı var ki Allah'ın izin vermediği şeyleri, dinden kendilerine teşri” ettiler (bir şeriat kıldılar). (Şura Suresi, 21) (...) “Bazı işlerde size uyacağız” diyenlerin hâli böyle ise ya yularları emirlerine, metotlarına, kanunlarına ve yasalarına teslim eden, “size birçok konuda veya her konuda uyacağız” diyerek yönetimi kanun koyucularına, tağutlarına bırakan, onların kanunlarına uyanların durumu nasıldır?⁵⁶

Diğer taraftan Ladin, Al-Jazeera kanalına verdiği mülakatta:

Bugün Amerika'nın Afganistan'a yönelik herhangi bir saldırısı, yalnızca Afganistan'ın kendisine yönelik bir saldırı olarak görülmemeli; Müslüman dünyasında gerçek ve en doğru İslam'ın taşıyıcısı olan, İslam adına cihat yürüten Afganistan'a yönelik bir saldırı olarak görülmelidir.⁵⁷

ifadelerini kullanarak, daha önce dinden saptıkları gerekçesiyle eleştirdiği İslam devletlerinin yöneticilerinin aksine, kendisinin de bizzat mücadele verdiği Afganistan'daki mücadeleyi gerçek İslam'ın taşıyıcılarının mücadelesi olarak sunarak yüceltmektedir.

Bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere Ladin'in Allah'ın kanunların dışındaki kanun koyucuları kâfir olarak görmekte ve bu kanunları uygulayanların

55 Bayrak, Usame, 102-103.

56 Bayrak, Usame, 105-106.

57 “Text: Osama bin Laden's 1998 interview,” The Guardian, Son Erişim: 28 Kasım 2023, <https://www.theguardian.com/world/2001/oct/08/afghanistan.terrorism15>.

da küfre sürüklendiklerini belirtilmektedir. Bu çerçevede söz konusu açıklamalarda Ladin, Allah'ın kanunları dışında kanunları kabul etmemekte, uygulayanları da meşru hedef olarak görmektedir. Ladin'in bu eğilimi kendisine yapılan eleştirilere verdiği şu cevapta da açık bir şekilde görülmektedir;

Allah'ın indirdikleriyle hükmetmekten çekinip farzları iptal etmeleri, kâfirlere karşı cihat gibi şer'i vacipleri yasaklamaları, Allah'ın haram kıldıklarını helal kılmaları ve bunları koruyup bu uğurda yenilik yapmaları, bu yönde teşvikte bulunmaları nedeniyle de küfür ehli olmuşlardır. (Faiz kurumlarını, ahlaksızlık ve tefeciliği vs. helal kılmaları) Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: (...) "Biz sizden ve sizin Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız." Yani sizden ve putlarınızdan, metotlarınızdan, İslam dinine aykırı batıl kanunlarınızdan uzağız... İbrahim milletinin gerektirdiği bu uzak olma hâli sadece müşriklerden uzak olmakla sınırlı değildir. Aynı zamanda onların dinlerinden, Müslümanlarla kâfirleri kardeş kılan, cihadı iptal eden, mücahitleri suçlu ve terörist olarak vasıflandıran kâfir kanunlarından, çirkin sözleşme ve yasalarından da uzak olmayı, kendini temize çıkarmayı zorunlu kılıyor.. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "De ki: Ey kâfirler, ben sizin taptıklarınıza tapmıyorum. Ve siz de benim taptığıma tapmıyorsunuz. Ve ben sizin ibadet ettiklerinize ibadet eden değilim. Ve siz de benim ibadet ettiğime ibadet edenler değilsiniz. Sizin dininiz sizin içindir. Ve benim dinim benim içindir."⁵⁸

Ladin, cihat için yayınlamış olduğu 28 Ağustos 1996 tarihli "Usame'nin Haremeyn (Mekke-Medine) İşgalcisi Amerika'ya Savaş İlanı" adlı bildirisinde Suudi rejimini eleştirmektedir. Rejimin zulmünü, başta Allah'ın şeriatına başvurmaksızın yapılan şeriat dışı uygulamalar üzerinden eleştiren Ladin, Suudi rejiminin meşruiyetini kendi eli ile yaptığı birçok uygulama ile kaybettiğini belirtirken "İslam Şeriatı hükümlerini uygulamayı terk edip yerine beşeri kanunları getirmekle"⁵⁹ de rejimi eleştirmektedir. Eleştirilerinin devamında ise;

Ülkedeki yasa ve düzenlemelerin durumu, Allah'ın şeriatı dışında helal ve haram kılmayı kapsayan aykırı içerikleri içermektedir. Ülkede şahısların ve zatların kutsallaştırılması, gerçeklerin üstünün örtülmesi, olayların çarpıtılması, hak ehlinin teşhir edilmesi, ciddi hiçbir adım atılmadığı hâlde sırf insanların kandırılması için ümmetin davasına numaradan ağlaşılması, insanların bozulması ve dinlerinden uzaklaştırılmaları için düşmanın koyduğu planların uygulanması, iman edenler arasında çirkin şeylerin yayılması yolunda bir araç hâline gelen basın organlarının durumuna itiraz edildi. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz."⁶⁰

58 Bayrak, Usame, 107-109.

59 Bayrak, Usame, 273.

60 Bayrak, Usame, 275.

diyerek Ladin, Batı'nın yanı sıra Allah'ın kanunlarını çarpıtmakla ve uygulamamakla suçladığı Müslüman ülke yönetimlerini de hedef hâline getirmiştir. İlaveten bu hususta;

Herkes bilmektedir ki beşerî kanunların geçerli kılınması, Müslümanlara karşı kâfirlere yardım etmek, ilim ehlinin karar verdiği üzere İslam'ın 10 nevakızı (dinden çıkarılan sebepler) arasında sayılmaktadır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar zalimlerdir.”⁶¹

şeklinde sözlerini tamamlamıştır. Böylelikle Kur'an ayetleriyle eleştirilerini desteklemeye çalışan Ladin, Batı'nın iş birlikçisi olarak gördüğü Müslüman ülke yönetimlerine yönelik eleştirilerini de devam ettirmiştir.

Ladin, 11 Eylül 2001'de New York ve Washington saldırılarının ardından yapmış olduğu açıklamada Batılı ülkelerin Müslümanlara karşı yürütmüş olduğu savaşın dini nitelikte olduğunu ve Batılı ülkelerin belirttiği şekilde terörizme karşı bir mücadele olmadığını iddia etmektedir. Bu hususta ise şu şekilde beyanatta bulunmuştur:

...Bu apaçık gerçeği saklamaya çalışanlar ümmeti kandırmaktadır. Oysa bu gerçek Allah Teâlâ'nın kitabında ve Resülü'nün (SAV) sünnetinde sabittir. Kâfirlerle aramızdaki bu düşmanlığın unutulması gibi bir durum hiçbir durumda söz konusu olamaz. Aramızdaki düşmanlık ideolojiktir. Bu nedenle de mü'minlerle, la ilahe illallah ehli ile dost olmak; küfür, şirk ehli ve ateistlerden uzak durmak gerekir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Dinlerine uymadıkça Yahudiler de Hristiyanlar da asla senden razı olmayacaktır.” Mesele din meselesidir, inanç meselesidir.⁶²

Yine, Al-Jazeera televizyon kanalına verdiği bir mülakatta Amerikan kültürünün ümmet olarak adlandırdığı İslam toplumu üzerindeki olumsuz etkilerini şu şekilde ifade etmektedir:

Ümmetimizin bu kadar uzun süre cihat yapmaması nedeniyle, eğitim almak isteyen ancak cihat gerçekliğini yaşamamış ve Müslüman ülkeleri kasıp kavuran Amerikan kültürü ve medya istilasından etkilenen bir nesil yetişti. Askerî bir savaşa katılmasa dahi bu neslin zaten psikolojik olarak yenilmiş olduğunu görüyoruz.⁶³

Böylelikle Ladin, Amerikan kültürünün etkisi altında kalan bir neslin dinin orijinal hâlinde uzaklaşarak inanç düzeyinde yenilgiye uğradığını ima etmektedir. Bunun çözümü olarak ise aynı mülakatta şu ifadeleri kullanmıştır:

61 Bayrak, Usame, 277.

62 Bayrak, Usame, 304.

63 The Guardian, “Text: Osama bin Laden's 1998 interview.”

Son olarak tüm Müslümanlara Kuran'a bağlı kalmalarını tavsiye ediyorum. Şu andaki çıkmazımızdan çıkış yolu budur. Bizim çaremiz Kur'an'dır. Kur'an okurken insan şunu merak ediyor: Kur'an'ı okumuyorlar mı yoksa okuyup da gerektiği gibi mi anlayamıyorlar?⁶⁴

Ladin, çözümün Allah Teâlâ'nın kitabında ve Resülü'nün (SAV) sünnetinde sabit olduğuna değinerek hem İslamiyet'in özüne vurgu yapmakta hem de bu iddiasını desteklemeye çalışmaktadır. Ayrıca Batı ile sorunun veya düşmanlığın bir inanç meselesi olduğunu belirterek Batı'nın asıl hedefinin İslamiyet olduğunu ve dinin aslının korunması için böyle bir mücadeleye yöneldiklerini ima etmektedir.

Ladin'in Pakistan'ın kuzeyindeki Abbottabad şehrinde bahçeli bir evde yaşadığının tespit edildiği ve yaşadığı eve düzenlenen bir operasyonla 2 Mayıs 2011 tarihinde ABD tarafından öldürüldüğü dünya kamuoyuna duyurulmuştur.⁶⁵ Ladin'in ölmesi üzerine Mısır İslami Cihat örgütü kökenli Eymen ez-Zevahiri, el-Kaide örgütünün yeni lideri olmuştur. Abdullah Azzam'dan sonra örgütün ideolojisini geliştiren en önemli isim olduğu⁶⁶ belirtilen Zevahiri, çalışmaları ve söylemleriyle örgütün genişlemesinde ve yayılmasında önemli katkılarda bulunmuştur.

İslam karşıtı müttefiklerin karşısında gençlerden oluşan ve hızla sayısı artan bir mücahitler birliğinin ortaya çıktığını ifade eden Zevahiri, bu birliğin varlığını koruyabilmesi ve başarı elde edebilmesi için öncelikli olarak "Peygamber modelini takip eden halifelüğün yeniden inşa edilmesi."⁶⁷ gerektiğini belirterek İslam'ın özüne dönüş arzusunu ve planını açığa vurmuştur.

Zevahiri, İslam ülkelerine hükmeden mürted liderler ile cihat üzerine yaptığı tespitleri, İslam âlimlerinin tefsirlerinden örnekler vererek, şu şekilde ifade etmiştir:

İbni Kesir rahimehullah şöyle der: Allahu Teâlâ, koyduğu hükmü dışında tüm hayırları içinde barındıran, tüm şerleri nehyeden, o şeriatın dışında ortaya atılan görüşleri, hevaları, şahısların Allah'ın şeriatına dayanmadan ortaya koydukları kanunları reddeder.⁶⁸

İbni Kesir'in bu tefsirinde Allah'ın hükümleri dışındaki diğer kanun ve kuralların kabul edilmeyeceği açıkça belirtilmiştir. Zevahiri, İbni Kesir'in cahiliye ehline ve Cengiz Han'ın koyduğu "Yessak" kitabına değinmiş olduğu yukarıdaki tefsirinin devamında:

64 The Guardian, "Text: Osama bin Laden's 1998 interview."

65 "Usame bin Ladin kimdir?," Mepanews, Son erişim: 30 Mayıs 2023, <https://www.mepanews.com/usame-bin-ladin-kimdir-15535h.htm>.

66 Kaşıkçı ve Bülbül, "Selefi-Cihadi Örgütlerin Karşılaştırmalı Analizi," 103.

67 Kaşıkçı ve Bülbül, "Selefi-Cihadi Örgütlerin Karşılaştırmalı Analizi," 107.

68 Eymen Ez-Zevahiri, El Vela Ve'l Bera: İslama Göre Dostluk ve Düşmanlık, çev. Ebu Abdurrahman, (İstanbul: Beyaz Minare Kitap, 2016), 67.

...O kitabı, Allah'ın kitabının hükmünün ve Resulullah'ın (SAV) sünnetinin önüne geçiriyorlardı. Bunu yapan kâfirdir. Öldürülmesi vaciptir. Ta ki Allah ve Resülünün hükmüne dönüncüye kadar ne çokta ne de azda Allah ve Resülünün hükmünün dışında, hiç kimse hüküm verme yetkisine sahip değildir.⁶⁹

diyerek dinin aslına dönüş çağrısı yapmaktadır. Ayrıca Zevahiri bu hususta yaptığı bir başka açıklamasında ise;

Allah'ın şeriatine benzer bir şeriat kendilerine yol ittihaz edilmeleri; hatta kendi şahıslarına nispet ettikleri, kendi mühürlerini bastıkları, Allah'a havale etmedikleri ve hâkimiyetini ikrar, uluhuyetini itiraf ederek bu ulûhiyeti sadece O'na tahsis etmedikleri müddetçe bizzat Allah'ın şeriatını benimsemeleri bile kâfi değildir. Ulûhiyet, Allah'a öyle tahsis edilecektir ki insan her türlü sulta ve hâkimiyet hakkında tecerrüt edecektir. Kendinde sadece Allah'ın şeriatını tatbik ve O'nun yeryüzündeki saltanatını ikrar vazifesini bulacaktır.⁷⁰

diyerek sadece Allah'ın şeriatının uygulanmasına vurgu yapmakta ve İslamiyet'in özünün korunmasına dikkat çekerek bu özün değiştirilmesi hususundaki çabaları ise eleştirmektedir.

Zevahiri; "Peygamber'in Sancağı Altındaki Süvariler" isimli eserinde Abdullah Azzam'ın verdiği bir örnekten bahisle dinin ne şekilde değiştirilmeye çalışıldığını şu şekilde örneklendirmiştir:

Şeyh, Allah ona rahmet etsin, ayrıca diyor ki: Amerika Rusya'ya "Yeter!" dedi ve Ruslar çekildi. Ancak bu çekilmeleri bir şart altında oldu: Kendilerini memnun edecek birini yerlerine geçirmek. Ne çeşit bir insan? Dediler ki: İslam'a Amerikan tarikinde intisablı olan, Amerikan tarzı bir Müslüman. Öyle bir kimse ki Amerikan isteklerine göre eğilip bükülen bir elastik dini inanışa ve esnekliğe sahip biri. Nasıl? Öyle biri ki doğum kontrolü uygulamak istediğinde "hazır fetvalar" ile TV karşısına çıkıp insanlara "Kur'an inmeye devam ederken ve Nebi aleyhisselam aramızda iken biz azl uygulardık, eğer Kur'an'da yasaklansa idi bunu yapmazdık." diyen, Sosyalizm istendiğinde Şeyhin gelip Sosyalizmin Allah'ın dini olduğunu söyleceği, sonra milliyetçilik aşılması istendiğinde "Vatan sevgisi imandandır" diyecek kişilerdir. Böylece fetva dağıtımı başladı... Din bir fetva makinesi hâline geldi.⁷¹

New York, Washington ve Pennsylvania'ya yapılan 11 Eylül saldırılarının etkilerini Zevahiri, "Peygamber'in Sancağı Altındaki Süvariler" adlı eserinde farklı başlıklar altında sıralarken "Müslüman ümmetin mücahit öncülerini destekleme, güçlendirme ve hazırlama" adlı başlıkta Dr. Abdullah en-Nefi-

69 Ez-Zevahiri, El Vela Ve'l Bera..., 67.

70 Ez-Zevahiri, El Vela Ve'l Bera..., 57.

71 Eymen Ez-Zevahiri, Peygamber'in Sancağı Altındaki Süvariler, çev. Bilal Hicazlı ve Melike Hicazlı, (İstanbul: Küresel Kitap, 2018), 104-105.

si'den örnekler vermektedir. Nefisi, Amerika'nın 11 Eylül sonrasında İslam Dünyası'na yönelik politikalarının iki ana eksen üzerinde döndüğünü iddia ederek, bu hususa ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır;

İslam dünyasındaki siyasi rejimleri sekülerize etmek. Yani bu sistemleri en uygun biçimde İslam'dan yalıtılmak ve bunu yaparken de sadece yönetici eliti buna tabi tutmakla yetinmeyip özele inerek bu politikayı eğitim sistemi, yasama sistemi, ekonomik altyapı ve kaçınılmaz olarak siyasi üstyapıya da yedirmek suretiyle İslam'ın izole edilmesini amaçlamak. Bu sekülerleştirmenin sonucu ise İslam'ın kiliselere ve ruhbanlığa dönüştürülmesi olacaktır. Diğer bir deyişle cami kısacası İslam'ın toplama kampına dönüşecek Müslüman ümmet günlük yaşamından kopmuş kimselerce yönetilecek ve onları tarihin yıkıcı üçlüsü olan siyasi yıkım, kaynakların adaletsiz paylaşımı ve sosyal çöküşün ellerinde acı çekmeye mahkûm edecektir.⁷²

Ayrıca Zevahiri İslam'ın sekülerize edilmesinin Batılı devletler tarafından geliştirilmeye çalışılan ve İslamiyet'e bir tehdit olarak algılanan İlimli İslam Projesi'nin bir sonucu olduğunu da ifade etmektedir. Yani Zevahiri dinin orijinal hâlinin dönüştürmeye çalışmaları nedeniyle "Batılıları" bir tehdit olarak gördüğünü belirtmektedir. Bu durum ise Batıyı meşru bir hedef hâline dönüştürmektedir. Bu noktadan yola çıkarak Zevahiri, Batı tarafından İlimli İslam kategorisinde değerlendirilen seküleristlerin ve ateistlerin Müslüman olup olmadıklarını da sorgulamaktadır;

...kendisini "İlan edilmiş Ateist" olarak betimleyen, İslam'ı eleştirmekten bir an geri durmayan, Nebi Aleyhisselam'ın hayatının her alanını eleştiren, İslam'da kadının rolü üzerine sürekli olarak olumsuz ifadeler sarf eden, en temel İslami prensiplerin kusurlu olduğunu belirten Ayaan Hirsi Ali nasıl Müslüman olabilir? Benzer bir şekilde, Wafa Sultan, hani el-Cezire kanalında açıkça Kur'an'ın her ayetini sorguladığını, Batılı değerlerin ve kültürün edinilmesi gerektiğini açıklayan Wafa Sultan'ı Müslüman kategorisine mi koyacağız? Suriyeli Muhammed Shahrour da çok farklı değil. O, Kur'an'ın hiçbir şekilde ve hiçbir suça karşılık olarak ölüm cezası vermediğini, cihat nosyonunun bugünün koşullarında asla uygulamayacağını savunmaktadır. Sünneti reddetmekte ve Nebi Aleyhisselam'ı son derece takdire şayan ancak kusurlu bir insan olarak görmektedir.⁷³

Böylelikle Zevahiri sadece Batılılar tarafından değil onların yerel iş birlikçileri eliyle de İslam'ın orijinal hâlinin dönüştürülmeye çalışıldığını iddia etmektedir. Bu sorgulamanın sonunda Zevahiri, Batı'nın İslamiyet'e yaklaşımını ve nasıl bireyler tasarladıklarını ise şu şekilde belirtmektedir;

72 Ez-Zevahiri, Peygamber'in Sancağı..., 311.

73 Ez-Zevahiri, Peygamber'in Sancağı..., 355.

Kıscacası Batılıların kendileri ile iş birliği yapabileceklerine inandıkları kişiler şeriatı reddeden, dini ve devleti birbirinden ayıran, Kur'an'ı gerçek bir ilahi hüviyeti olmayan tarihsel bir metin olarak gören, İslam'ı eski bir tarihsel hikâye olarak gören, Kur'an'daki her şeyi olduğu gibi sorgulama malzemesi yapan, Kur'an ilimlerini gerilemenin asıl kaynağı olarak gören, sünnetin değersizliğinden dem vuran, Nebi Aleyhisselam'ı sadece takdir edilesi bir insan olarak gören, kendilerini Batı'nın evladı olarak görüp İslam'la dalga geçen ve kendi irtidatları ile övünen ateist olduklarını açıkça haykıran, dinin kendi varlığına bile tahammül edemeyen, mevcut zaman zarfında cihat diye bir mefhumun olmadığına altını çizen, el-Kaide ve Usame Bin Ladin'e mürtedlik yaf-tasını iliştiiren, Fransızların hicab yasağını olduğu gibi savunan, Müslümanları Batı'nın yasal düzenlemelerine olduğu gibi boyun eğmeye davet eden, İsrail ile iş birliği yapan ve hepsinden de önemlisi şiddeti ve terörizmi Batı'nın anladığı şekliyle kınayan insanlardır.⁷⁴

İlimli İslam anlayışı çerçevesinde Batı'nın oluşturmaya çalıştığı İlimli Müslüman profilini, İslamiyet'e yönelik büyük bir tehdit olarak gören Zevahiri; Batı tarafından modernistlerin kategorisine giren ve şiirleri, müzikleri, felsefeleri ile dini olmayan birçok ilişkileri olduğuna inandıkları Sufi'lerin de Vahabilere karşı Batı'nın vazgeçilmez müttefiki olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Lübnan'da Jam'iyat al Maşhari'yi, El Khayriyya Ahbaşı ve Türkiye'de de Fethullah Gülen hareketinin devletin şeriatı uygulamaması gerektiğini savunduklarını iddia etmektedir.⁷⁵ Bu yerel yapılanmaların dışında Batı'nın Müslüman dünyasında değişimi yaratmak amacıyla uluslararası kurumlar oluşturulduğunu ise şu şekilde ifade etmektedir;

Onlar ayrıca Soğuk Savaş sırasındaki en önemli anti-komünist organizasyonlardan birinin Congress of Cultural Freedom olduğunu söylemişlerdir ki bu grup benzer şekilde düşünen insanları güçlü bir uluslararası ağ biçimine dönüştürmüş ve bunu kısıtlı Amerikan örgütsel ve maddi kaynaklarını kullanarak yapmıştır. Böylesine bir ağın tesis edilmesinin ardındaki amaç Müslüman dünyasında demokratik yenilenmeyi sağlayacak kalıcı ve çok uluslu bir örgüt kurmaktır.⁷⁶

Bu çerçevede ABD; "gerçek" Müslümanların, İlimli Müslümanların kendilerinin yerel taşeronları olduğunun farkına varmasını istememektedir. Bundan dolayı ABD, Müslüman dünyasına yönelik çalışmalarını gizli faaliyetler yürüterek sürdürme yolunu seçmiştir. Bu durum, Zevahiri'nin Christopher Henzel tarafından kaleme alınan "The Origins of al Qaeda's Ideology: Impli-

74 Ez-Zevahiri, Peygamber'in Sancağı..., 358.

75 Ez-Zevahiri, Peygamber'in Sancağı..., 357.

76 Ez-Zevahiri, Peygamber'in Sancağı..., 362.

ctions for US Strategy” adlı çalışmasından vermiş olduğu örnekte şu şekilde ifade olunmuştur;

Washington, en azından Selefî devrimcilik ruhu çepeçevre sarılana kadar, bölgedeki demokratikleşme emellerini kenara atmak zorunda olduğunu anlamalıdır. Aynı şekilde Amerika Birleşik Devletleri kendisini yerleşik Sünni geleneksel ulemanın ve kurumların doğal düşmanı pozisyonundan çıkartmalı veya sonucunda devrimci selefler sempati duyabileceği tahriksel eylemlerden kaçınmalıdır. Eğer ana akım Sünniler, Amerika Birleşik Devletleri’nin geleneksel Sünni Müslüman kültürünü zayıflatma veya yeniden yapılandırma projesi olduğunu hissederler ise her gün daha fazla geleneksel Sünni devrimci seleflerin daha en başından davalarında haklı olduğuna inanacaktır.⁷⁷

Görüldüğü üzere Zevahiri Batı’nın İslam’ı dönüştürme projesini yerel iş birlikçiler eliyle yürüttüğünü belirtmekte ancak bu iş birlikçilerin ortaya çıkmasını engellemek için de çeşitli yerel ve uluslararası ağlardan faydalandığını iddia etmektedir. Zevahiri İslam’ı dönüştürme projesinin büyük bir komploduğunu ve Batı’nın yanı sıra yerel iş birlikçilerle de mücadele edilerek bu proje ile mücadele edilebileceğini düşünmektedir. Bu çerçevede de Batı’nın yanı sıra onun yerel iş birlikçilerini de hedef hâline getirerek onlarla mücadeleyi tavsiye etmektedir.

Sonuç

Din, geçmişten günümüze pek çok şiddet eyleminin gerekçesi olmuştur. Terörizmin tarihsel süreçte dönüşümüne ilişkin sınıflandırmalardan en önemlilerinden biri olan Rapoport’un Dalga Teorisi’ne göre hâlen daha içinde bulunduğumuz “dini dalga”nın ideolojik arka planında da “din” yer almaktadır. Ancak Soğuk Savaş dönemi çatışmalarının ana aktörünün devletler, devletlere yönelik temel tehdidin ise askerî olduğu ön kabulü nedeniyle din bir referans nesnesi olarak ihmal edilmiştir. Bu noktada ise karşımıza “güvenlikleştirme teorisi” çıkmıştır. Güvenlik çalışmaları alanını, yeni aktörler ve tehditler de ilave ederek genişleten teorinin alt sektörlerinden biri olan toplumsal güvenlik bir referans nesnesi olarak dini de inceleme konusu yapmıştır. Teori, dinin güvenlikleştirilmesi noktasında, dini grupların inançlarının tamamen yok olmasından daha çok içeriğinin (yani orijinal hâlinin) değiştirilmesinden endişe ettiklerine dikkat çekmiştir. Yani buradaki temel tehdit, dinin orijinal hâlinin tahrip edilmesi olarak görülmüş ve bu da dinsel grup tarafından dinin güvenlikleştirilmesine neden olarak söz konusu tehditle mücadele için şiddet içeren olağanüstü tedbirlerin alınmasının yolunu açmıştır. Bu sürecin ise gü-

⁷⁷ Ez-Zevahiri, Peygamber’in Sancağı..., 363.

venikleştirme teorisinde de ifade edildiği üzere büyük ölçüde grup adına söz söylemeye ve hareket etmeye yetkili kişilerin söz-eylemsel olarak bu tehdit iddiasını grubun gündemine sokmasıyla tetiklendiği iddia edilmiştir.

Esasen dini örgütlerin terörizm uygulamalarının altında da benzer bir mantık yattığı söylenebilir. Çalışmada da ele aldığımız el-Kaide örgütünün ideolog ve liderlerinin temel tehdit iddialarının İslam dininin tamamen ortadan kaldırılmasından daha ziyade, “Batı” tarafından bilinçli bir şekilde içeriğinin değiştirilmeye çalışılması olduğu görülmüştür. Bu durum ideologlar tarafından her fırsatta dile getirilerek grubun gündemine varoluşsal bir tehdit olarak sokulmuş ve bu tehditle mücadele için de şiddet kullanımının önünü açılarak kullanılan şiddet grubun ve destekçilerinin gözünde meşrulaştırılmaya çalışmıştır.

Kaynakça

Akgül-Açıkmeşe, Sinem. “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri.” Uluslararası İlişkiler Dergisi 8, no. 30 (2011): 43-73.

Akgül-Açıkmeşe, Sinem. “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenikleştirme.” içinde Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler. editör Evren Balta, 241-257. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Azzam, Abdullah Y.. İslam Akidesinin Özellikleri. İstanbul: Tarık Yayınları, 1991.

Azzam, Abdullah Y.. Tevbe Suresi Tefsiri. İstanbul: Buruc Yayınları, 1996.

Azzam, Abdullah Y.. Cihad Dersleri I, İstanbul: Buruc Yayınları, 1997.

Balzacq, Thierry. “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context.” European Journal of International Relations 11, no. 2 (2005): 171-201.

Bayrak, Defne. Usame. İstanbul: Ark Kitapları. 2012.

Bilgin, Pınar. “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları.” Stratejik Araştırmalar 8, no. 14 (2010): 69-96.

Buzan, Barry, Waever, Ole ve de Wilde, Jaap. Security: A New Framework for Analysis. London: Lynne Rienner Publishers, Inc., 1998.

Çağatay, Neşet ve Çubukçu, İbrahim Agah. İslam Mezhepleri Tarihi. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1976.

Ez-Zevahiri, Eymen. El Vela Ve'l Bera: İslama Göre Dostluk ve Düşmanlık. Çev. Ebu Abdurrahman. İstanbul: Beyaz Minare Kitap. 2016.

Ez-Zevahiri, Eymen. Peygamber'in Sancağı Altındaki Süvariler. Çev. Bilal Hicazlı ve Melike Hicazlı. İstanbul: Küresel Kitap, 2018.

Hegghammer, Thomas. "The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad." *International Security* 35, no. 3 (Winter 2010/11): 53-94.

Hegghammer, Thomas. *The Caravan: Abdallah Azzam and the Rise of Global Jihad*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.

Kaşıkçı, Tamer ve Bülbül, Gözde Deniz. "Selefi-Cihadi Örgütlerin Karşılaştırılmalı Analizi: El Kaide ve IŞİD Örneği." *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 9, no. 2 (2022): 89-134.

Maliach, Asaf. "Bin Ladin, Palestine and al-Qa'ida's Operational Strategy." *Middle Eastern Studies* 44, no. 3 (May, 2008): 353-375.

McDonald, Matt. "Securitization and the Construction of Security." *European Journal of International Relations* 14, no. 4, (2008): 1-36.

Porter, J.M.B.. "Osama bin-Laden, Jihad, and the Sources of International Terrorism." *Indiana International & Comparative Law Review* 13, no.3 (2003): 871-885.

Reese, Scott S.. "Salafi Transformations: Aden and The Changing Voices Of Religious Reform in The Interwar Indian Ocean." *International Journal of Middle East Studies* 44, no. 1 (2012): 71-92.

Sandıklı, Atilla ve Emeklier, Bilgehan. "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm." içinde *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, editör Atilla Sandıklı, 3-71. İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 2012.

Tunç, Mahzat. "Suud Selefiyesi'nin Hadis Anlayışı." *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 9, no. 1 (2017): 388-411.

Waeber, Ole. "Securitization and desecuritization." içinde *On Security*, editör R. D. Lipschutz, 46-86. New York: Columbia University Press, 1995.

Waeber, Ole. "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi." *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5, no. 18 (2008): 151-78.

Weismann, Itzhak. "New and Old Perspectives in the Study of Salafism." *The Middle East Book Review* 8, no. 1 (2017): 22-37.

Williams, Michael C.. "Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics." *International Studies Quarterly* 47, no. 4 (2003): 511-531.

İnternet Kaynakları

Aboul-Enein, Youssef. The Late Sheikh Abdullah Azzam's Books: Part III: Radical Theories on Defending Muslim Land through Jihad. Son Erişim: 28 Kasım 2023. <https://www.jstor.org/stable/resrep05602>.

Aboul-Enein, Youssef. The Late Sheikh Abdullah Azzam's Books: Part 2: Remedy for Muslim Victimization, The Combating Terrorism Center United States Military Academy West Point, Son Erişim: 16 Aralık 2023. https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2010/06/Azzam_part_2.pdf.

Çınarın Sesi. "El Cezire'nin yayınlanmadığı Usame Bin Ladin röportajı." Son erişim: 16 Mayıs 2023. <https://www.cinarinsesi.com/el-cezirenin-yayinlanmadigi-usame-bin-ladin-roportaji-13837h.htm>.

Drennan, Shane. "Constructing Takfir: From `Abdullah `Azzam to Djamel Zitouni." CTC Sentinel 1, no. 7 (June 2008). Son Erişim: 16 Aralık 2023, <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2010/06/Vol1Iss7-Art61.pdf>.

İlim ve Cihad. Müslümanlara Nasihatim. Son erişim: 16 Mayıs 2023. <https://ilimvecihat.com/ders/839/muslumanlara-nasihatim.html>.

İslam Ansiklopedisi, "Selefiyye." Son erişim tarihi: 05 Eylül 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/selefiyye>.

Mepanews. "Usame bin Ladin kimdir?." Son erişim tarihi: 30 Mayıs 2023. <https://www.mepanews.com/usame-bin-ladin-kimdir-15535h.htm>.

Rapoport, David. "The Four Waves of Rebel Terror and September 11." Anthropoetics 8, no. 1, Son Erişim 16 Aralık 2023. <http://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/>.

The Guardian. "Text: Osama bin Laden's 1998 interview." Son erişim: 28 Kasım 2023. <https://www.theguardian.com/world/2001/oct/08/afghanistan.terrorism15>.

Waever, Ole. "Fear and Faith: Religion as an International Security Issue." Son erişim: 12 Eylül 2023. <https://kb.osu.edu/handle/1811/30197>.